

О. В. Суший,
кандидат філософських наук, доцент, докторант,
Національна академія державного управління при Президентіві України, м. Київ

ДІАЛОГ СУСПІЛЬСТВА І ВЛАДИ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (ПСИХОСОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

SOCIETY AND GOVERNMENT: DIALOGUES OF UKRAINIAN STATE DEVELOPMENT (SOCIAL AND PSYCHIC ASPECTS)

У статті аналізуються процеси соцієтальних змін українського суспільства виходячи з розуміння категорії психосоціального як системоутворюючого чинника нових соціальних реалій і державного управління. На підставі даних моніторингу соцієтальних змін (1992—2012) розкриваються закономірності соціально-політичної трансформації та особливості її здійснення в Україні.

Processing of social transformation is searching in this article, as well as a phenomena of social and psychic categories. Taking into account that social changes from 1992 to 2012 (according to social monitoring) social and political transformation is searching in the case of Ukraine.

*Ключові слова: державне управління, суспільство, політична влада, публічна сфера.
Key words: public administration, society, political power, public sphere.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Актуальність дослідження. Протягом останніх двох десятиріч українське суспільство переживає радикальні зміни, пов'язані з пошуком оптимального шляху утвердження державності з урахуванням нормативів і стандартів цивілізованого демократичного суспільства. Непростий шлях переходу від тоталітаризму до демократії відрізняється нелінійним (циклічним), нерозмірним (коли мала причина може викликати непомірно великі наслідки), складним та надзвичайно динамічним характером суспільних змін, нерідко перетворюючих суспільну ситуацію на непередбачувану. У цих умовах налагодження сталого політичного діалогу між суспільством та владою на засадах соціального партнерства виступає одним з найпотужніших ресурсів затвердження демократичних принципів української державності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Світовий досвід свідчить про те, що демократичні інституції зміцнюються у співпраці держави та громадянського суспільства. Переосмислення сутності відносин між владою і суспільством у сучасних реаліях, з одного боку, пов'язано з якісними змінами суб'єкт-об'єктного формату цих відносин та потребою у розвитку механізмів зворотної взаємодії, а з іншого — зумовлено проблемою зміцнення громадянського суспільства та його інституцій. Різні аспекти цих проблем досліджують у своїх працях зарубіжні вчені, зокрема А. Токвіль, М. Вебер, Г. Алмонд,

Ф. Гаєк, К.-О. Апель, Р. Патнем, Р. Інглхардт, Ю. Габермас та ін. Серед українських авторів дослідженням цих питань займаються такі науковці: М. Долішній, В. Горбатенко, М. Головатий, В. Князев, А. Колодій, І. Кресіна, В. Мартиненко, М. Михальченко, В. Ребкало, Ф. Рудич, С. Рябов, С. Телешун, В. Тертичка та ін.

НЕВИРІШЕНІ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проведення демократичних реформ по своїй суті означає вміння так організувати суспільство, щоб воно прийняло нові суспільні цінності, та примусити політичні інституції працювати у відповідності до них. Недосконалість системи зворотних зв'язків на рівні відносин влади та суспільства, що експерти називають серед причин низької ефективності державного управління, а політики нарікають на слабкій суспільній підтримці реформаційних перетворень, думаємо, переважно характеризує формальне (інструментальне) ставлення влади до здійснення практичних кроків щодо підтримки проявів громадянської ініціативи. Звідси — зневіреність громадян у власній спроможності впливати на процеси прийняття управлінських рішень. Водночас проблеми просування суспільно-державних реформ почасти пов'язані з кризою суспільної свідомості, що також виступає причиною та джерелом інституційних зрушень у функціонуванні держави та житті суспільства загалом. Іншими словами, розбіжність емпіричної реальності та ідеального типу суспільно-владних відносин по суті має більш глибокі коріння та пов'язана зі зміною системоутворюючого чинника життєдіяльності суспіль-

ства, його переходу від зовнішнього — соціально-матеріального контексту в контекст психосоціального. Отже, метою статті визначаємо аналіз закономірностей та особливостей перебігу соціально-політичної трансформації в Україні, що поєдналися з низкою глибоких системних криз, спираючись на розуміння категорії психосоціального як системоутворюючого чинника нових соціальних реалій і державного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Трансформаційні перетворення мають своїм наслідком ускладнення / спрощення соціального простору, що підсилюють / послаблюють соціальну інтеграцію / дезінтеграцію. Якщо спрощена соціальна структура модерного суспільства забезпечувала його стабільний розвиток головним чином завдяки посиленню інволюційних тенденцій (спрощення, згортання соціальної структури), то сталий розвиток постмодерного суспільства забезпечуватиме еволюційна тенденція, внаслідок якої дедалі ускладнюватиметься його соціальна структура. Процеси ж інтеграції та дезінтеграції при цьому відбуваються постійно [1].

Соціальна інтеграція пов'язана з функціонуванням режиму сталого розвитку суспільства, гармонізацією взаємин між його різними групами, визначенням та організаційним функціонуванням нормативних і соціокультурних регулятивів. Одним з емпіричних критеріїв визначення такого стану є сталість соціетальних характеристик. Навпаки, процес соціальної дезінтеграції, притаманний динамічному стану суспільства, супроводжується розпадом суспільного цілого на окремі частини, аномією, кризою спільних соціальних цінностей та інтересів, руйнацією регулятивів соціального самоконтролю. При цьому емпіричний аналіз соціетальних характеристик засвідчує, що вони перебувають у стані флуктуації [2]. Соціетальні характеристики (і їх кількісні показники) становитимуть квінтесенцію методологічного підходу до аналізу трансформаційних процесів, що їх нині переживає українське суспільство і держава [4].

Вочевидь, що історичні зміни зазнає людська ідентичність, яка є ключовим елементом суб'єктивної реальності і перебуває в діалектичному взаємозв'язку з суспільством і його інституціями. На зміну єдності соціально-матеріального світу епохи модерну приходить єдність постмодерного психосоціального світу з його свідомими і несвідомими (символічними) формами існування. Обидва модуси ідентичності (соціальна і соціетальний) супроводжують будь-яку суспільно-історичну епоху, проте домінування соціального чи соціетального модусу ідентичності зумовлює характер тієї чи суспільно-історичної епохи.

У ширшому суспільно-історичному контексті слід відзначити, що соціальний (соціально-матеріальний) та психосоціальний (соціетальний) чинники немовби у фокусі збирають та відображають усі складності й перипетії суспільно-історичного процесу й зокрема перипетії суспільно-трансформаційного процесу. Тому успіх нинішніх суспільних реформ перебуває у контексті відносин, що складаються між матеріальним та ідеальним, зовнішнім та внутрішнім, соціальним та психічним у людській природі. Конфлікти ж, які супроводжують суспільні перетворення та реалізацію державно-політичних рішень, зосереджені переважно у психосоціальному культурі людини, політико-управлінської еліти та суспільства загалом. Володіння інструментарієм визначення соціетальних характеристик суспільства стає надзвичайно важливим для управлінців (політиків) в умовах розгортання трансформаційних процесів, пересичених так званими "нелінійними" флуктуаціями або змінами тенденцій розвитку соціальних процесів.

Моніторинг соціетальних змін українського суспільства, який представляє експериментальну методологію і техніку соціологічного аналізу та прогнозування (Е. Афонін, Л. Бурлачук, О. Донченко), є спробою заглибитися до "самих основ суспільного існування — людини". Отримані за допомогою кількісного та якісного компонента моніторингу дані (1992—2012), по-перше, відображають процеси суспільних змін на їх глибинному психо-соціальному рівні, що показує закономірний характер таких змін. По-друге, вони дозволили виявити хвилеподібну (циклічну) кон'юнктуру змін соціетального чинника і домінуючих у суспільстві тенденцій. Дана "соціетальна кон'юнктура" суспільного розвитку, за спостереженнями, об'єктивно сприяє або протистоїть державним перетворенням та, по-

третє, підтверджує циклічну природу суспільної кризи, що обґрунтовано виявляє два кризових цикли.

Перший кризовий цикл складають два напівперіоди, пов'язані з діяльністю Леоніда Кучми:

1-й напівперіод — ліберально-демократичного реформаторства в першу президентську каденцію (1994—1998); 2-й напівперіод — авторитарний, протилежний за характером, у другу президентську каденцію (1999—2004).

Першою соціетальною тенденцією, яка домінувала в українському суспільстві у 1994—1998 рр., була ліберальна тенденція, яка надихала політиків на реформування центральних органів державної влади та державно-владних відносин. Власне, ця ж тенденція викликала перше істотне загострення системної суспільної кризи в Україні, що закріпився в її новітній історії як конституційна криза 1995—1996 рр. Вичерпавши її протиріччя шляхом розподілу колись єдиної центральної державної влади на законодавчу, виконавчу і судову і закріпивши 28 червня 1996 ці реформаторські досягнення в Конституції України, державно-владна еліта в наступному (1999—2003) періоді, якому була властива авторитарна тенденція, здійснила своєрідну апробацію на життєздатність політичних нововведень.

Після суверенізації пострадянського простору та початку процесів демократизації в нових незалежних державах, республіках колишнього СРСР, проявилася так звана конституційна криза — стара форма політичного правління, яку обстоювали прибічники колишньої КПРС і яка вже не відповідала новим демократичним формам державності, які прийшли їй на зміну й провідниками яких, власне, виступили демократичні політичні сили.

Припускаємо, що саме подібний політичний конфлікт відобразив Алексіс де Токвіль, описуючи у своїй праці "Про демократію в Америці" (1835) процеси демократизації в США доби першої американської Конституції 1787 р. По суті він отожднював ту кризу (подібну до нашої конституційної кризи) з кризою зловживання політичною свободою з боку суспільно-політичних об'єднань (а в наш час — з боку політичних партій, наслідувачів КПРС та праворадикальних політичних партій). І в Росії кінця 1993 р., і в Україні періоду 1995—1996 рр. парламенти стали оплотом комуністичних політичних партій, тоді як президенти цих країн виражали політичні інтереси новонароджених демократичних політичних партій.

Шляхи розв'язання постоалої конституційної кризи і в Росії, і в Україні згуртувало одне — конституційно-правова сторона проблеми, що знайшла своє розв'язання в імplementації конституційного "принципу розподілу влад", вперше застосованого в практиці Першої американської конституції 1787 р. Водночас, способи розв'язання конституційного протиріччя в Росії і в Україні різнили відроджувана соціокультурна специфіка цих країн. Зокрема, якщо в Росії цей спосіб був насильницьким (розстріл парламенту 4 жовтня 1993 р.), то в Україні — це був мирний політичний компроміс, який не дійшов до застосування військової сили (можна припустити, що такий сценарій перебігу подій міг мати місце). Треба віддати належне в тій ситуації президенту України Л. Кучмі, який утримався від застосування військової сили по відношенню до Українського парламенту як напередодні підписання у Маріїнському палаці в Києві 8 червня 1995 р. Договору "Про державну владу і місцеве самоврядування", так і вночі 28 червня 1996 р., коли Верховна Рада України прийняла Конституцію України. Таким чином, перша конституційна криза (1995—1996) вичерпала себе в мирний спосіб — прийняттям Конституції 1996 року [9].

Другий кризовий цикл складають два напівперіоди, пов'язані з діяльністю Президента України Віктора Ющенка та Президента України Віктора Януковича.

1-й напівперіод другого кризового циклу започаткувала нова ліберально-демократична хвиля розвитку, що її зафіксував моніторинг соціетальних змін у квітні 2004 р. Цей період розвитку українського суспільного проекту реформ певною мірою повторює реформаторський період України 1994—1998 рр. і водночас набуває якісно інших — людських ознак. На цей час у суспільстві вже визріло "ядро" (34%) громадян із сформованою ідентичністю і, відповідно, спроможністю артикулювати й обстоювати свої різні соціальні інтереси. При цьому якісний (соціально-психологічний) склад цього "ядра", власне, й став підґрунтям подальших подій — "помаранчевої революції".

Нова психосоціальна культура українського суспільства, яка постала і закріпила себе в політичній культурі "помаранчевої революції" мала б перетворитися на джерело (і водночас на запобіжник незворотності) подальших суспільних реформ.

Утім, прийняття під впливом подій 2004 р. конституційних змін в українському парламенті внесло в Конституцію розбалансованість у відносинах між гілками влади. Ініціатори політичної реформи прагнули збільшити повноваження парламенту та уряду за рахунок обмеження повноважень президента (на зразок моделі "парламентської" республіки). Внаслідок гострої політичної боротьби першочерговий задум реформи не було втілено у життя (після проведення конституційної реформи країна отримала "напівпрезидентську" модель), владний дуалізм надзвичайно пагубно позначився на здійсненні державотворчих перетворень, знизився рівень керованості політичними, економічними і соціальними процесами в державі.

"Помаранчева" команда не спромоглася дати адекватну відповідь викликам часу, що потребував здійснення другого етапу реформ, пов'язаного з демократизацією регіональної влади та місцевого самоврядування. Нереалізовані очікування широкі прошарки суспільства далися взнаки і виявилися своєрідною "соціальною травмою" (за визначенням соціолога П. Штомки) або "посттравматичним синдромом" (за визначенням психолога Л. Бурлачука). Більш адекватним відзеркаленням набутого українським суспільством синдрому, вважаємо, є "психоневроз відкладеної дії" (за визначенням Б.Зейгарник). Адже саме нездійснені владою демократичні реформи спричинили хворобливий суспільний стан.

На жаль, на тлі загального збільшення "суспільного ядра" (з 34% до 45%) відбулися його якісні зміни на користь відтворення старих стереотипів. І найтривожнішим відтепер стало те, що суттєве збільшення кількості соціально активних осіб (основи громадянського суспільства) відбувається водночас із укріпленням психологічних механізмів зовнішнього (а не як раніше — внутрішнього) соціального контролю.

Отже, від 2006 р. в Україні склалися реальні (соціально-психологічні) передумови для становлення авторитарного режиму, які, власне, й характеризують 2-й напівперіод другого кризового циклу. 30 вересня 2010 р. Конституційний суд України оголосив рішення про неконституційність Конституції в редакції змін, внесених 8 грудня 2004 р., та відновив положення Конституції України в редакції від 28 червня 1996 р. Згодом Парламент прийняв новий Закон про Кабінет Міністрів України, а також зміни до Регламенту Верховної Ради та інших законів, що були спрямовані на приведення правової основи у відповідність до положень Конституції 1996 р. Логікою посилення авторитарної влади в Україні характеризувалися й "місцеві вибори 2010".

За висновками експертів Європейської комісії низка проведених в Україні конституційних змін надала більш широкі повноваження Президентіві та послабила парламентський контроль за виконавчою владою. Венеціанська Комісія встановила, що Конституція 1996 року не забезпечує достатнього контролю та балансу влади та підтримує українську владу до початку всеохоплюючого процесу конституційної реформи. Відмічено погіршення ситуації у сфері прав людини, основних свобод та верховенства права, зниження рівня поваги до фундаментальних свобод, зокрема, до свободи засобів масової інформації, свободи зібрань та демократичних стандартів. Міжнародні спостерігачі піддали критиці процедуру проведення місцевих виборів у жовтні 2010 р. як таку, що робить крок назад у порівнянні з виборами 2005 р. [6]. З огляду на дійсні причини вищеописаної кризи та в ситуації, що нині утворилася в Україні, президентські, парламентські чи місцеві вибори відбуваються не в площині відновлення довіри населення до влади (легітимації влади).

Нині конкурують як однаково можливі два різновиди подальшого посилення авторитарної константи в Україні: — персоналізований, пов'язаний з утвердженням харизматичної особистості; — системний, пов'язаний з поверненням командно-адміністративних засад у державному управлінні.

Подібне посилення авторитарної константи — один із можливих сценаріїв — можна пояснити як шанс розрива-

ти ланцюг "зачарованого (екклесіастового) кола", коли влада (її суб'єкти й інституції) виявляється здатною прийняти непопулярні для олігархів рішення щодо перерозподілу результатів суспільного виробництва (ВВП) на користь середнього класу. Однак сам характер схвалюваних рішень виходить за рамки норм демократії, причому в найширшому сенсі цього слова, оскільки так чи інакше зачіпає інтереси всіх громадян, але найбільше — олігархів. Інститут соціології НАН України вивчав ставлення (згода/незгода) респондентів до такої тези: "Деякі сильні керівники можуть зробити для нашої країни більше, ніж усі закони та дискусії". Аналіз даних щодо ставлення до цієї думки підтверджує, що в період лібералізації (1994—1998) рівень її позитивного сприйняття був істотно нижчим (40,5—49,3%), аніж у період авторитаризму, коли він складав 58,7—65,7% і навпаки [8, с. 505]. З огляду на означений сценарій можна пояснити, чому громадяни висловлюються за підтримку авторитаризму — тільки і здатного вивести ситуацію на рейки справедливості.

Традиційне питання "як держава може краще робити те, що вона повинна робити?", по суті, спрямоване на проблему ефективності державного управління. З одного боку, це питання має своє розв'язання у площині регулювання державних/суспільних та індивідуальних/групових (економічних, політичних) інтересів, тобто його розв'язання напряму пов'язано з питаннями політичної доцільності, реалізації принципів прав і свобод, функціонування системи контролю та відповідальності. У залежності від того, як вишиковуються ці елементи всередині системи "держав-суспільство-людина", вона набуває авторитарних або демократичних контурів. А відповіддю щодо поставленої запитання стають структурні (інституційні) перетворення у напрямках:

а) розвитку діалогу між владою та суспільством, розширення меж громадянського суспільства та, відповідно, посилення сфери громадянського контролю на шляху демократичного реформування суспільства (демократична еволюція);

б) зміцнення державного управління (вертикалі влади) та посилення державного контролю, шляхом обмеження громадянських прав і свобод, та, відповідно, реставрації командно-адміністративної системи, у випадку авторитарної спрямованості (авторитарна інверсія);

в) амбівертності (комбінації) демократичного просування та авторитарного відкочування, що характеризує кризовий стан процесу суспільно-політичних перетворень.

З іншої сторони, в умовах трансформаційних змін найбільшою цінністю суспільства стає людина — суб'єкт демократичних перетворень. Тож практична орієнтація на людину тільки й забезпечуватиме вирішення ключових проблем українського суспільства і держави, та, в свою чергу, визначатимуть легітимність та авторитет (отже й політичний рейтинг) політичної влади. І навпаки, за умов проведення суспільно-політичних та економічних реформ під кутом зору власної політичної вигоди та доцільності політичного моменту, в інтересах окремих організованих соціальних (політичних/економічних) груп.

Основною проблемою сучасних трансформаційних процесів, що перешкоджають встановленню діалогу між владою і суспільством на умовах соціального партнерства, є проблема зловживання політичними свободами. На тлі нереалізованого діалогу двох відносно незалежних суб'єктів — держави і суспільства ця проблема стає причиною їх "квасизамикання" (розриву, відчуження) та зсуву векторів динамічної сфери інтересів, що визначають характер та напрямок суспільно-політичних перетворень. Домінування приватних/групових (бізнес) інтересів у державно-управлінській практиці, зловживання політичними та економічними свободами, як наслідок, нівелює значущість державно-суспільних цілей у сфері громадських інтересів. "Контроль-відповідальність", який забезпечується механізмами транспарентності (відкритості та прозорості) влади, з нормативно-правовою демократичною інституцією перетворився у "контроль-володарювання" — перерозподіл статків та ресурсів, сфер впливу та контролю на користь окремих соціальних (бізнес) груп (кланів) та їх представників.

Нерозв'язаною залишається проблема зловживання економічною свободою: найбільше "кричить", заявляючи про себе, проблема забезпечення балансу інтересів груп

населення. Нинішній дисбаланс цих інтересів у бік олігархів (власників близько сотні великих підприємств) робить "нерентабельними" зусилля решти суб'єктів господарювання і бюджетних працівників. Економічні реформи розповсюджувалися не на усі сфери: умови ведення бізнесу та інвестиційний клімат потерпають від негативного впливу низки перешкод та негативних факторів, таких як корупція, непрозорі податки (особливо податок на додану вартість) і митні процедури, а також від відсутності незалежної судової системи та правового середовища, що заслуговує на довіру [6]. Власне, це стало генератором нинішньої економічної кризи, зміст якої складають "старі моделі" бюджетної, податкової, митної, структурної й інших систем держави, її внутрішньої та зовнішньої економічної політики, які вже вичерпали свій ресурс. Свого часу правильна діагностика кризи "великої депресії" 1930-х рр. в США дозволила американському президенту Франкліну Рузвельту вжити ефективних заходів щодо подолання кризової ситуації. Ці рішення ключовим чином полягали в перерозподілі суспільного продукту у бік "обділених суб'єктів господарювання".

Відзначимо також тенденції повернення до міфологізму та державної міфотворчості, особливо у контексті проголошених реформ (міфи) та їх реальних утілень. Також очевидними є квазікласові форми опозиційного протистояння, що формуються, квазіантагонізм між представниками малого і середнього бізнесу (опозиційне ядро) та представниками великого бізнесу (олігархи) і держави, що захищає їхні інтереси. Суспільна недовіра, розчарованість і психологічна стомленість від політиканства перетворилася на дистанціювання громадян, їх капсулювання у мікросередовищі сімейно-родинних, дружніх відносин, які містять достатньо високий рівень довіри, соціально-психологічної та моральної підтримки. З одного боку, це дає змогу підтримувати стабільність суспільства, а з іншого — стає перешкодою для розвитку інституцій суспільства та влади. Це підтверджується й даними українського соціологічного моніторингу "Україні — 20: моніторинг соціальних змін" (2011) [7]. На двадцять річницю незалежності української держави спостерігаємо зниження значимості таких цінностей, як: сприятливий морально-психологічний клімат у суспільстві (з 4.49 до 4.16 балів за 5-бальною шкалою), національно-культурне відродження (з 3.85 до 3.57 балів), державна незалежність країни (з 3.83 до 3.63 балів), можливість критики і контролю рішень владних структур (з 3.54 до 3.33 балів), серед найменш значущих для українців цінностей (менше 3 балів) — участь у діяльності політичних партій та громадських організацій (2.46 бала) тощо. Поменшилося у громадян сподівань на краще: у 1994 році сподівалися на поступову зміну на краще 52%, у 2011 — 39%; очікували погіршення 20% у 1994 році і 28% у 2011; зросла й кількість тих, хто намагається не думати про завтрашній день — з 18% до 23%. Ціннісні пріоритети українців у 2011 році — майже ті ж, що й у 1991-му — міцне здоров'я (4.85 бала), міцна сім'я (4.82 бала), благополуччя дітей (4.73 бала), матеріальний добробут (4.72 бала).

По суті, державно-управлінська діяльність відбувається на тлі амбівалентності (подвійного стану), наслідком чого є ситуаційний характер поведінки, висока інформаційна залежність людей (54,75% — за даними моніторингу соціальних змін), до якої додаються також психопатологічні неврози та моральна втомленість від результатів дії влади.

Викликає занепокоєння зловживання й маніпуляція ціннісною неоднорідністю суспільства, коли усвідомлення соціокультурних розбіжностей між регіонами і спільнотами нашої країни стає джерелом різноманітних спекуляцій: від фактичного невизнання конфліктогенних ризиків до соціальної поляризації, зокрема поділу країни на "своїх" і "чужих", "хороших" і "поганих", розмежування Східної та Західної частин України, мімікрію її образів — національної, архаїчно-советської або кримінально-донецької. Промови щодо "розколу" українського суспільства, "цивілізаційні розломи", "конфлікт ідентичностей" тощо провокує до прорахування моделей розпаду держави тощо [3]. Поки що дискурс "розколу" має гіпотетичний конфліктогенний характер. Але такі загрози, на думку експертів, цілком можуть стати реальністю в разі посилення політичних маніпуляцій навколо дискурсу "розколу", який є потужним ресурсом в електоральній боротьбі під час ви-

борчих перегонів і дуже технологічним і ефективним маніпулятивним засобом групової мобілізації [5, с. 242—243].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Приведення державного управління України у відповідність із принципами і практиками демократичного врядування нерозривно пов'язані зі здатністю налагодити сталий політичний діалог і взаємодію на рівні "людина — органи державної влади" і "людина — система публічного управління (державне та місцеве самоврядування)". Поки що публічний діалог між владою та суспільством переважно залишається нереалізованим ресурсом розбудови української державності, що нині супроводжується радикальними перетвореннями майже у всіх сферах людської життєдіяльності — національній та міжнародній, політичній та економічній, соціальній та духовній. Сплетіння всіх цих складових надзвичайно велика, а головне — воно змінює свою системоутворюючу основу, переводячи її з зовнішнього — соціально-матеріального контексту в контекст психосоціального. Іншими словами, політику та державному діячу сьогодні важливо розуміти, що успіх у справі політичної мобілізації складає не стільки володарювання на підставі ресурсів соціально-матеріального — державно-посадового статусу, престижу, авторитету чи то наявних матеріальних та фінансових переваг, скільки спираючись на інтелектуальний та духовний потенціал широкого спектра суб'єктів державної політики та різноманітних практик господарювання.

Для державного управління залишається наріжним завдання налагодження зворотних зв'язків між державним і недержавними секторами. Більшою мірою це послідовна та кропітка співпраця рівноправних партнерів, здатних у потрібний час уважно дослухатись до думки співрозмовника щодо вирішення гострих суспільно-значущих проблем. Владі це дозволить своєчасно реагувати на тенденції розвитку суспільних процесів, а отже — коригувати управлінські рішення. Громадянам, проявляючи свою громадянську ініціативу, — переконатися у значущості власної участі, впливати на процеси прийняття управлінських рішень. Тож розвиток інституційних засад соціального партнерства у політичній публічній сфері та комунікативних практиках становить важливий крок на шляху розбудови української державності, а аналіз цього процесу — напрямок подальших наукових досліджень, визначаємо метою цієї статті.

Література:

1. Афонін Э.А., Бандурка А.М., Мартынов А.Ю. Великая коэволюция: Глобальные проблемы современности: историко-социологический анализ. — К.: Парламентское издательство, 2003. — 384 с.
2. Афонін Е., Мартинов А. Соціально-психологічний чинник трансформації і соціетальна структура кризового суспільства / Е.А. Афонін, А.Ю. Мартинов // Соціальна психологія. — 2007. — № 1. — С. 3—11.
3. Афонін Е.А., Радченко О.В. Чи хочуть українці демократії? / Е.А. Афонін, О.В. Радченко // Дзеркало тижня. — 2009. — № 19. — С. 15.
4. Афонін Е.А., Суший О.В., Усаченко Л.М. Трансформація суспільно-владних відносин: закономірності та особливості її прояву в Україні / Е.А. Афонін, О.В. Суший, Л.М. Усаченко // Український соціум. — 2011. — № 4. — С. 7—30.
5. Етнополітична культура в Україні: реалії та виклики часу. — К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2010. — 431 с.
6. Реалізація Європейської політики сусідства у 2010 році: Звіт про хід реалізації проекту в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/enp_report_2010_ukraine_uk.pdf
7. Україні — 20: моніторинг соціальних змін [Електронний ресурс] // Прес-конференція "Україні — 20: погляд соціолога" / Інститут соціології НАН України (3 серпня 2011 р.). — Режим доступу: <http://www.ukrpohliad.org/news.php/news/5046/group/4>
8. Українське суспільство 1992—2010. Соціологічний моніторинг / За ред. д. е. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. — К.: Інститут соціології НАН України, 2010. — 636 с.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2013 р.